

folyamatnak a felszámolását. Ebben megtiltotta az elővásárlást, s azt is, hogy a marhakereskedők a Vágon átkelve, a magyar tőzsérek jószágállományát felvásárolják. Ezzel akarta megakadályozni a Magyarországról Ausztriába került szarvasmarha-állomány árának irreális emelkedését. A magyar alföldi marhakereskedőknek azonban engedélyezte, hogy jószágait a Vágon túli területekre is áthajtsák, sőt a vám lefizetése mellett áruikat Bécsben vagy Ausztriában is értékesíthessék, s így elejét vegyék a közvetítők árdrágításának. Ezt a rendelkezést II. Ferdinánd némi módosítással 1600. október 10-én megújította, ami azt igazolja, hogy a II. Mátyás által kiadott rendelkezés elérte célját. Említésre méltó azonban, hogy a tőzsérek szolgálatában álló marhahajcsárok nem léphettek át az osztrák határt, nem mehettek be Bécsbe, mert az ott lakók félték garázda természetüktől, s ezt a féelmet bizonyára tapasztalataik alapozták meg. A hét szabad hajdúváros lakói a maguk nevelte marha után nem fizettek harmincadot, ami sok visszaélésre adott alkalmat, amiért I. Rákóczi György 1654-ben korlátozta a hajdúvárosok szabadságát.

A magyar szarvasmarha-kereskedelem a XVII. század végén erős hanyatlásnak indult. Az általános elszegényedési folyamat fokozódása miatt egyre nőtt a fizetetlen, kóbor végváriak száma, s fegyveres kíséret nélkül végképp nem volt tanácsos szarvasmarhát hajtani, ami a tőzsérek kiadását nagymértékben megnövelte. A királyi Magyarországon valóságos csatákat kellett vívni a kóborlókkal, míg a török területen szabadabban mozoghattak. Az eddig tárgyalt kiadások és egyéb gátló körülmények mellé társult újabb akadályként, hogy a bécsi kormány gyakran üres kasszájának feltöltése céljából a magyar szarvasmarha-kereskedelmet állami monopóliummá nyilvánította. Ezzel a rendelkezéssel a jól jövedelmező foglalkozás idegen kezekbe került, annyira, hogy egy XVIII. századi összeírás szerint magyar ember a tőzsérek között már nem is volt, a tőzsérség örményekből, románokból, bolgárokból, rácokból, görögökből és zsidókból tevődött össze.

A debreceni tőzsérek kikapcsolódtak a marhakereskedelemből, s a kezdeti fénykor után a hanyatlás tragikumra rajtuk is beteljesedett, ezért a tőkehalmozás más eszközeihez kellett folyamodniuk. A hanyatlást nemcsak a tőzsérek, de az egész város lakossága megérezte, mert a város továbbra is fennálló fizetési kötelezettségei teljesítésénél nélkülözötte a tőzsérektől származó anyagi támogatást.

Dr. Nyakas László

Egy alig ismert magyar partizáncsoportról

Az írásban egy olyan partizáncsoport sorsáról lesz szó, amelyről egészen a legutóbbi évekig igen keveset tudtunk, s amellyel kapcsolatos ismereteink ma sem teljesekek. Történetüket regényesnek is mondhatnánk ma már, ha nem tudnánk, hogy ami velük történt, az maga volt a véres valóság.

A Lebovics József vezette partizánegység létezését csaknem 40 éven keresztül homály fedte. A szorgos kutatómunka eredményeként lett ismertté, hogy tagjai főként azokból a magyar katonákból kerültek ki, akik a Szovjetunió ellen folytatott háború során a frontra kerültek és fogságba estek. Ott győződtek meg arról, hogy ellenségük nem a szovjet nép, hanem a német fasizmus és az akkori magyar kormány. Ennek tudatában álltak a szovjetek oldalára, ezért vállalták a fegyveres harcot a háború mielőbbi befejezése és Magyarország felszabadítása érdekében. Tudjuk, hogy Kijev környékén, az antifasizista és partizániskolán készítették fel őket feladatuk végrehajtására. Arra, hogy a front mögé repülve az ellenállás kibontakozását segítsék és szervezzék.

A tíztagú egység – ketten Nógrád megyeiek voltak – 1944. szeptember 19-én éjjel, Sztaniszlauból repülön indult útnak. A terv szerint Eger és Putnok között kellett volna földet érniük. Minden bizonnyal tévedésből ugrottak ki a gépből előbb, még Sátoraljaújhely térségében. Érkezésüket felfedezték, s az események hamar drámai fordulatot vettek. Két partizán az ugrásnál lábát törte, s reggel elfogták őket. A határőrvadászok a kis csoportot bekerítették, menekülésre csupán egyetlen irányba adódott számukra némi lehetőség. Megadásra szólították fel őket, majd ennek eredménytelensége után tűzharc kezdődött, ami

szeptember 20-án déli tizenkét órától délután négy óráig tartott. Ennek során a csoport négy tagja, Olga Ivanovna Pervejeva, Oláh István, Szalai Sándor és Tengely József életét veszítette. Fegler István pedig fogságba esett. A halál tényét 1944. szeptember 22-én Nagyikázmérban rögzítették az anyakönyvbé.

A helyzetet bonyolította, később a kutatómunkát és az azonosítást nehezítette, hogy a négy halotti bejegyzés között tévedésből Szalai Sándor neve helyett Petkó Sándor neve szerepelt. A tévedés a fogságba esett magyar partizántól, Feglér Istvántól eredt, akit az azonosítás végett az ütközet után a helyszínre visszavitték. Ők azonban nem nagyon ismerték egymást, mivel a partizániskolán csak az utolsó napokban kerültek egy csoportba. A halottak sérülése olyan mérvű és természetű volt, hogy Fegler István Szalai Sándor helyett Petkó Istvánt vélte felfedezni a mutatott holttestek egyikében. A tévedés csak 1981-ben tisztázódott, amikor kiderült, hogy Petkó Sándor él, és Sellyén lakik. Ő bizonyította aztán, hogy a földre érés után kibontakozó harc során az ellenség kézigránátja Szalai Sándort ölte meg.

A partizánegység tragédiája az 1980-as évek elejétől vált ismertté. Tetranszky Mihály, a szlovákiai Mihalkó (Michalany) község történelem szakos tanára figyelt fel a partizánok holttestét magában rejtő ismeretlen bystei sírra. A helyi párt- és állami szervek támogatásával indult el az a kutatómunka, amelynek során feltárultak az események. Nálunk az Ózdon élő Nagy Károly iskolaigazgató és Németh Gyula nyugdíjas újságíró tett sokat az ügy érdekében, s ők azok, akik további feladatuknak tekintik a történetek kutatását és szélesebb körű megismertetését. Úgy gondolom, hogy a több mint negyven év távlatából élénk bukkánó partizánecsoporthoz tagjairól többet kellene tudnunk. Idősebbek és fiatalok egyaránt joggal kérdezhetik meg: kik voltak ők, miért vállalták életveszélyes járót feladatukat?

A tények ismeretében most már elmondhatjuk, egyszerű magyar katonák voltak. Mégis olyanok, akik egy adott pillanatban jóval az átlag fölé emelkedtek, mert a döntő pillanatban meg tudták cselekedni, amit sokan nem tudnak megtenni. Háborúellenesek voltak, gyűlöltek az értelmetlen vérontást. Rájöttek koruknak, a háború időszakának igazi lényegére. Nemcsak céljukat és feladatukat látták, hanem a megoldás, a kibontakozás lehetőségét is. Felismerték: tenni kell a háborús esztelenség megszüntetése érdekében. Tettük jelentőségét az sem kisebbíti, hogy elhatározásukban segítette őket a körülmények alakulása, a környezet és mások példája. Ők ugyanis teljes felelősséggel önmaguk cselekedtek.

Nekünk, utódoknak, kötelességünk, hogy emlékezzünk rájuk. Tiszteljük azokat, akik igaz cél érdekében fontosat tettek, s akik a legdrágábbat, életüket adták népük sorsának jobbra fordulásáért. Végezetül zárjuk az írást a partizánecsoporthoz tagjainak nevével. Emlékezzünk azokra, akikről tudunk: Olga Pervejeva (szovjet rádiós lány), Antal István (Újszász), Fegler István (Kerecsend), Oláh István (Ózd), Petkó Sándor (Kákics), Szalai Sándor (Bocsárlapujtó), Szita Ferenc (Zagyvaróna), Tengely József (Arló), Treskó Kálmán (Mar-kaz).

Dr. Bozó Gyula

Az al-dunai székelyekről

Amikor az 1760-as években az osztrák kormány megszervezte a határőrséget, a sok igazságtalanság miatt a székelyek ezrével adták vissza fegyvereiket. Madéfalván gyülekeztek, hogy az őket ért sérelmekről tárgyaljanak. Siskovics osztrák tábornok körülzáratta a falut, és kegyetlenül lelövette az embereket. A madéfalvi veszedelemnek kb. 400-an estek áldozatul. Ezt székelyirtás, SICULICIDUM-ként is emlegetik. Ezek után tömegesen menekültek a székelyek Moldvába, onnan pedig Bukovinába. Az új tartomány élére gróf Splényi Gábor, majd gróf Enzenberg Károly került, akik Martonffy Mór ferences minorita segítségével 1776 és 1786 között az odatelepült székelyekből öt magyar falut létesítettek: Fogadjisten 1776; Istensegíts 1777; Hadikfalva 1785–1786; József-falva 1785 és Andrásfalva 1786. Itt volt hazájuk több mint másfél évszázadig, a II. világháború idején történt kitelepítésükig. A lakosok földjeik jövedelméből nem tudtak megélni, ezért Moldvába és Romániába kényszerültek munkát vállalni. 1874-ben egy küldöttség ment Magyarországra – név szerint: Drusbáczky György plebános, Várda János bíró és Mezey János esküdt – kérelemmel, hogy a Bukovinában élő magyarok számára jelöljenek ki az anyaországban telepeket. Erre a magyar kormány megbízásából Odescalki herceg és Klap mérnök Bukovinába utazott, s